

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО**

Кафедра вокально-хорової підготовки

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКИЙ ПРАКТИКУМ»**

для здобувачів вищої освіти за першим
(бакалаврським) рівнем другого року навчання
спеціальності 025 Музичне мистецтво

УДК [378.147:78.071.1]:371.322:004(075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
(протокол №3 від 07 жовтня 2024 р.).

Рецензенти:

Толстова Н.М. – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри вокально-хорової підготовки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (м. Одеса).

Васильєва В.Б. – професор кафедри спеціального кафедри сольного співу Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової (м. Одеса).

Укладач: Дубовий З.С., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри вокально-хорової підготовки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (м. Одеса)

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Музично-виконавський практикум» для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем другого року навчання зі спеціальності 025 Музичне мистецтво: методичні рекомендації. Одеса: Університет Ушинського, 2024. 29 с.

У методичних рекомендаціях з організації самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Музично-виконавський практикум» представлено загальну інформацію щодо мети, завдань і змісту курсу та самостійної роботи, сутності ІНТЗ; представлено критерії й шкалу оцінювання якості оволодіння здобувачів освіти практичними музично-виконавськими навичками.

©Університет Ушинського, 2024

©Дубовий З.С.

ЗМІСТ

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	7
3. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА ЗМІСТОМ ДИСЦИПЛІНИ	9
4. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ (ІНТЗ).....	19
5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	21
6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	28

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Музично-виконавський практикум» передбачена структурно-логічною схемою підготовки бакалавра за спеціальністю 025 Музичне мистецтво. Її вивчення базується на набутих знаннях, навичках, уміннях з дисциплін, що вивчають паралельно, це, зокрема «Історія еволюції художніх стилів зарубіжної музики», «Основи теорії музики та практичного музикування», «Виконавська підготовка (за напрямом)».

Дисципліна «Музично-виконавський практикум» вивчається у 3-му та 4-му семестрах, на її засвоєння відводиться 6 кредитів ЄКТС. Навчальним планом передбачено 32 практичних заняття, 96 годин самостійної роботи та 20 годин на підготовку індивідуального творчого завдання. Завершенням курсу є екзамен.

Мета навчальної дисципліни «Музично-виконавський практикум»: підготувати фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності, що передбачає формування навичок художньо-аналітичного опрацювання вокальних і хорових музичних творів та володіння методиками удосконалення виконавської діяльності, а також сформувати в здобувачів освіти мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Під час музично-виконавського практикуму в студентів мають бути сформовані та вдосконалені:

Загальні компетентності:

ЗК 02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 05. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 07. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК 12. Здатність працювати автономно.

ЗК 13. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК 14. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 15. Здатність генерувати нові ідеї(креативність).

Спеціальні компетентності:

СК 01. Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.

СК 02. Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.

СК 04. Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.

СК 06. Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.

СК 08. Здатність здійснювати диригентську діяльність.

СК 09. Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.

СК 11. Здатність оперувати професійною термінологією.

СК 12. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності.

СК 17. Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності.

СК 18. Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

СК 19. Здатність використовувати міждисциплінарну інтеграцію музикознавчих, музично-інструментальних та вокально-хорових знань і вмінь як методичну платформу формування власної музично-виконавської культури.

Унаслідок опанування дисципліни здобувачі мають **знати:**

- технологію визначення драматургії у хорових та вокальних творах в процесі створення інтерпретаційних концепцій у диригентській та вокальній виконавській діяльності;

- терміни та поняття, що складають категоріальний апарат диригентсько-хорового та вокального виконавства;

- теоретико-методичні основи створення інтерпретаційних концепцій музичних творів у виконавській діяльності.

Уміти:

- здійснювати аналіз структурно-сміслових та виконавсько-стильових елементів музичних творів у хоровому диригуванні та вокальному виконанні в процесі створення художньої інтерпретації;

- оперувати термінами та поняттями у процесі роботи над диригентсько-хоровими та вокальними музичними творами;

- застосовувати методичні засади та поетапно створювати виконавську інтерпретаційну концепцію музичного твору.

За результатами музично-виконавського практикуму мають бути досягнені такі **програмні результати навчання**, як-от:

ПРН 01. Демонструвати артистизм, виконавську культуру володіння голосом на належному фаховому рівні під час виконавської (диригентської) діяльності.

ПРН 03. Демонструвати різні методики удосконалення виконавської діяльності.

ПРН 05. Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.

ПРН 08. Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.

ПРН 12. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 18. Демонструвати виконавську культуру, змістовність художньо-аналітичного опрацювання творів.

ПРН 20. Здатність впроваджувати принципи і технології міждисциплінарного синтезу, полікультурної та поліхудожньої інтеграції знань і вмінь у музично-виконавській та мистецько-педагогічній творчості.

2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин
3 семестр		
Формування базових навичок диригентської та вокальної діяльності		
1	Тема 1. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Опрацювання основ диригентської постанови відповідно до індивідуальних особливостей диригентського апарату здобувача	4
2	Тема 1. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Виконання спеціальних вправ, призначених для загального звільнення диригентського апарату та усунення м'язових затискань.	3
3	Тема 2. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Оволодіння різними технічними вокальними навичками.	4
4	Тема 2. <i>Опрацювання вправ</i> щодо формування технічних вокальних навичок	4
5	Тема 2. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Формування навичок звуковидобування та звуковедення.	2
6	Тема 3. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Втілення основних елементів диригентського жесту у елементарних рухах тактування.	4
7	Тема 3. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Опанування техніки ауттакту до різних метричних долей.	3
8	Тема 4. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Оволодіння артикуляційними прийомами та звуковидобуванням на прикладі творів епохи класицизму (у оригіналі або спрощеному перекладі).	2
9	Тема 4. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Розвиток метро-ритмічного відчуття у роботі над класичним твором.	2
10	Тема 4. <i>Опрацювання вправ</i> щодо розвитку метро-ритмічного відчуття у роботі над класичним твором.	2
	Всього за 3 семестр:	30

	4 семестр Формування технічних і музично-виконавських навичок	
1	Тема 5. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Оволодіння показом вступів на кожному окрему долю такту.	4
2	Тема 5. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Мануальне втілення простих тридольних хорових творів засобами диригентської техніки.	3
3	Тема 6. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Оволодіння артикуляцією як засобом виразності у старовинній музиці.	4
4	Тема 6. <i>Опрацювання вправ щодо розвитку артикуляційних навичок.</i>	4
5	Тема 6. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Застосування особливих прийомів вокалізації у виконанні старовинної музики.	2
6	Тема 7. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Формування навичок тактування схем 2/4 та 4/4 з різною ритмічною пульсацією.	4
7	Тема 7. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Диригування невеликих хорових творів українських авторів у дводольному та чотиридольному розмірах з розмежуванням функцій правої та лівої руки.	3
8	Тема 8. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Поетапне опрацювання музичного тексту твору та алгоритм роботи над його інтерпретацією.	4
9	Тема 8. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Розвиток умінь виразного фразування та якісного звуковидобування.	4
10	Тема 8. <i>Опрацювання вправ щодо розвитку вмінь виразного фразування та якісного звуковидобування.</i>	2
	Всього за 4 семестр: ВСЬОГО ГОДИН :	34 64

3. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА ЗМІСТОМ ДИСЦИПЛІНИ

У вивченні дисципліни «Музично-виконавський практикум» передбачено 96 годин самостійної роботи. Така робота охоплює теоретичну та практичну підготовку до практичних занять із наступною перевіркою викладачем.

Формування професійних навичок студентів відбувається на підставі ґрунтовної теоретичної підготовки, що передбачає вивчення історії вокального виконавства, засвоєння музично-історичних знань та формування слухових уявлень про виконавські традиції тієї чи тієї історичної епохи, країни, композиторського стилю. Засвоєння таких знань підвищує якість виконання творів за рахунок стилістичної та вокально-технічної відповідності історично сформованим уявленням про особливості їх потрактування. Це завдання вирішується у процесі вивчення студентами основ вокально-виконавського мистецтва, слухання під час підготовки до занять вокальної музики (у записі, у живому виконанні) та власної виконавської діяльності.

Контентом для організації формування вокальних професійних навичок можуть слугувати авторські відеоуроки та тьюторіали викладача музично-вокального мистецтва. Можна також використовувати детальні відео, де демонструється правильна техніка співу, дихання та інші важливі аспекти. Доцільним супроводом є аудіо-записи акомпанементів, дихальних вправ тощо, які можна використовувати для практикування.

Для виконання завдань самостійної роботи рекомендується:

1. Ознайомитися з теоретичними основами проблеми.
2. Звернути увагу на ключові елементи, що стосуються вокально-диригентської техніки виконання завдань.
3. Проаналізувати власні особливості виконання з використанням відеозаписів для самоконтролю та аналізу своєї техніки.
4. Здійснити самоаналіз і рефлексію після виконання вправ через запис своїх спостережень, зазначаючи прогрес у техніці та необхідність корекції засвоєних умінь і навичок.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Визначення складових диригентського апарату

Диригентський апарат включає сукупність фізичних та психологічних елементів, необхідних для ефективного диригування. Головними складниками диригентського апарату є корпус, голова, руки та ноги, які разом створюють синхронізовану систему керування музичним виконанням.

Диригентська постава повинна забезпечувати стійкість і баланс тіла, що сприяє чіткій передачі музичних жестів та команд. Налаштування диригентського апарату передбачає оптимальне розташування тіла, яке дозволяє уникнути перенапруги м'язів. Це, зокрема, правильне положення рук для більш виразного диригування, а також дотримання симетрії та свободи рухів. Положення голови та виразність обличчя мають важливе значення у комунікації з музикантами. Погляд диригента має бути чітким і спрямованим, що підсилює невербальну комунікацію, а міміка – передавати емоційний зміст твору.

Практичні завдання для вдосконалення диригентського апарату:

– Вправи на рівновагу: стійте прямо, з рівномірно розподіленою вагою, зберігаючи стабільність корпусу.

– Вправи для рук: використовуйте дзеркало для контролю симетричності рухів, фокусуючись на плавності та свободі рухів.

– Вправи на релаксацію м'язів: на дихання та розслаблення м'язів перед початком диригування для зняття напруги та усунення м'язових затискань.

– Вправи на розвиток артикуляції та міміки перед дзеркалом: виразний погляд, промовляння вголос команди з чіткою дикцією, що допоможе краще контролювати виразність під час диригування.

Тема 2. Формування вокальних навичок

Вокальний апарат складається з органів дихання, голосового апарату та резонаторів, що разом забезпечують процес звуковидобування. Звуковидобування базується на створенні звукових коливань за допомогою

голосових зв'язок, а звуковедення – це передача цих коливань через резонатори для формування чіткого та потужного звуку. Правильна постановка голосу залежить від злагодженої роботи цих компонентів і координації виконавських рухів під час співу.

Технічні вокальні навички – це комплекс умінь, які дозволяють вокалісту контролювати дихання, висоту звуку, тембр, динаміку і артикуляцію. Вокальні принципи базуються на фізичних законах звуковидобування, що охоплює правильне дихання (діафрагмальне), резонансне звуковедення та координацію м'язів, що беруть участь у створенні звуку. Важливим елементом є синхронізація між диханням і фонопедичними рухами для отримання чистого та стійкого звуку.

Штрихи у вокалі (легато, стакато тощо) — це різні способи виконання звукових фраз, які додають виразності виконанню. Динамічні градації передбачають зміни гучності звуку для створення контрасту та емоційної глибини.

Перелік вправ для розвитку вокальних навичок:

– Вправи на дихання:

Дихання з діафрагмою: вдихати повільно через ніс, відчуючи, як розширюється діафрагма, потім плавно видихати через рот. Це покращує контроль над диханням під час співу.

Тренування ритмічного дихання: вдих на 4 рахунки, видих на 6-8 рахунків для покращення тривалості звуковедення.

– Вправи на резонанс:

Гудіння (humming): зімкніть губи і м'яко вимовляйте «м» на різних нотах, відчуючи вібрацію в обличчі та грудях.

Голова-резонатор: робота з верхніми резонаторами, виконуючи високі звуки на «і».

– Вправи для артикуляції:

Чітка вимова приголосних: швидка вимова складних поєднань приголосних, як-от «бр», «тр», «ск», з чітким акцентом на кожній букві.

Тренування голосних: спів голосних звуків «а», «о», «у», фокусуючись на

рівномірному звуковидобуванні.

– Вправи на штрихування та динаміку: *легато* – спів довгих фраз без перерв; *стакато* – спів окремих коротких звуків з різкими паузами; *піанісимо та фортє* – виріювання гучності, виконання спочатку м'яко (піанісимо), потім з потужністю (фортє).

Тема 3. Оволодіння базовими навичками диригентської діяльності

Головними елементами диригентського жесту є увага, дихання, вступ і зняття. За допомогою жесту «увага» диригент привертає увагу музикантів до початку виконання. «Дихання» синхронізується з підготовкою до виконання та створює ритмічну єдність. «Вступ» та «зняття» забезпечують організацію початку та завершення музичного фрагменту, встановлюючи чіткий ритм і темп.

До основних властивостей жесту належать: *прагнення* – рух у напрямі музичної кульмінації; *крапка* – момент завершення жесту, що відображає кінець такту або музичної фрази; *відбиття* – віддзеркалення імпульсу музики, що допомагає орієнтуватися в такті та ритмі.

Ефективне диригування потребує не тільки точних рухів, а й злагодженості міміки та виразності погляду, які підсилюють невербальну комунікацію з музикантами.

Елементарні рухи та прийоми тактування включають базові рухи рук, що відповідають різним метричним долям. Важливо навчитися використовувати різні амплітуди та темпи рухів для досягнення чіткого ритмічного малюнку.

Ауфтакт – це підготовчий жест перед першою долею такту. Його слід засвоювати в різних метричних умовах (двох-, трьох- та чотиридольних тактах), що сприяє точності вступу музикантів і координації виконання.

Перелік вправ для розвитку базових навичок диригентської діяльності

– Вправи на дихання: глибокі вдихи та видихи синхронно з рухами рук, що імітують початок виконання музики.

– Вправи для вивчення основних жестів: практикування окремо вступу та зняття на різних метричних долях з акцентом на чіткість крапки та відбиття.

– Вправи для координації з мімікою: виконання тактування перед дзеркалом, слідкуючи за виразністю обличчя та напрямом погляду.

– Вправи на різновиди ауфтакту: відпрацювання ауфтакту на різні метричні долі, змінюючи темп та амплітуду руху для кращого засвоєння техніки.

– Вправи на синхронізація з музикою та без неї: виконання вправ як під музику, так і в тиші задля покращення ритмічного відчуття і точності диригентських жестів.

Тема 4. Ознайомлення з різноманітними артикуляційними прийомами та звуковидобуванням на прикладі творів епохи класицизму (у оригіналі або спрощеному перекладі)

Музика класицизму (1750-1820) вирізняється ясністю, рівновагою і гармонією форм, акцентує на виразності і структурованості музичної мови. Основні стилістичні риси включають чітке метро-ритмічне відчуття, контрастну динаміку, просту, але виразну мелодійність та використання орнаментів для прикрашення фраз.

Точне виконання нотного тексту є основою автентичної інтерпретації творів класицизму. Доцільно дотримуватися всіх позначень композитора, таких як динамічні маркування, штрихи та артикуляційні прийоми, що забезпечує відповідність історичним та стилістичним особливостям епохи.

Динамічний план у творах класицизму має бути чітко структурованим, оскільки контраст динаміки допомагає створювати драматичний ефект. Важливо дотримуватися поступового зростання і зниження гучності для збереження балансу та виразності мелодійної лінії.

Артикуляційні прийоми у класицизмі зазвичай включають легато, стакато та різні орнаменти (трелі, форшлаг тощо), які додають виразності та індивідуальності кожному музичному образу.

У творах класицизму важливе значення має ритмічна точність, що допомагає досягти чіпкого фразування. Складні ритмічні малюнки, такі як пунктирні ритми та синкопи, потребують ретельного опрацювання.

Перелік вокальних творів епохи класицизму для виконання:

Вольфганг Амадей Моцарт: арії з опер «Весілля Фігаро», «Дон Жуан», «Чарівна флейта».

Людвіг ван Бетховен: арії та пісні, зокрема «Adelaide» та «An die ferne Geliebte».

Йозеф Гайдн: арії з опер «Il mondo della luna», кантати, пісні.

Крістоф Вільгельм Глюк: арії з опери «Орфей і Еврідіка».

Тема 5. Засвоєння основних диригентських засобів для мануального втілення нескладних хорових творів у розмірі $\frac{3}{4}$ у помірному темпі

У тридольному такті ($\frac{3}{4}$) перша доля є сильною, а друга і третя — слабкими. Це створює характерне відчуття «підйому» і «спаду», характерного ритмічного малюнку для цього розміру. Усвідомлення цього співвідношення допомагає диригенту передати характерний пульс твору.

Основний рух у тридольному такті складається з трьох частин: перша доля спрямована вниз, друга — вбік, а третя — вгору. Кожен рух має чітко окреслену траєкторію, що забезпечує точність передачі ритмічного пульсу хорового твору.

«Опора» в диригентських жестах означає створення чіткої крапки в кінці кожного руху, що дозволяє хористам відчувати стійкість і ясність темпу. Це особливо важливо в розмірі $\frac{3}{4}$, де необхідно зберігати стабільність і плавність рухів. Для чіткого диригування необхідно відпрацювати кожну долю окремо, що дозволить краще відчувати структуру такту та уникнути плутанини у передачі ритму. Диригент має володіти технікою вступів не тільки на першу, але й на другу та третю долі, що дозволяє забезпечити гнучкість у початку виконання хорового твору в різних умовах.

Перелік вправ для засвоєння основних диригентських засобів

— Вправи на окремі долі такту: практикування жестів для кожної долі $\frac{3}{4}$, звертаючи увагу на силу і напрям руху.

— Вправи на «опору» в жестах: виконання рухів з чітким фіксуванням в кінці кожної долі, тренуючи відчуття завершення кожного руху.

– Вправи на вступи: відпрацювання вступу на кожну з трьох долей, зосереджуючись на плавності та чіткості рухів.

– Вправи на початок і закінчення диригування: засвоєння початкових та завершальних жестів на різні метричні долі в $\frac{3}{4}$, забезпечуючи точність переходу від однієї частини твору до іншої.

Рекомендовані твори:

Микола Лисенко – хори з циклу «Музика до «Вечорниць», зокрема «Ой зійшла зоря», що має помірний темп і просту тридольну структуру.

Кирило Стеценко – твори з циклу «Літургія», зокрема «Святий Боже», де є можливість відпрацювати чітке фразування та динамічні контрасти.

Микола Леонтович – нескладні духовні твори, наприклад, «Херувимська пісня», що має виразну мелодійність і добре підходить для відпрацювання диригентських жестів у розмірі $\frac{3}{4}$.

Григорій Верьовка – «Грай, музико», що має чіткий ритмічний малюнок і помірний темп, а також контрастні динамічні фрази.

Тема 6. Формування артикуляційно-інтонаційної виразності на матеріалі різножанрової старовинної музики (у оригіналі або в спрощеному перекладі)

Музика епохи бароко (1600-1750) вирізняється багатошаровою структурою, різноманітністю орнаментики, виразністю мотивів та контрастами. Виконання барокової музики передбачає увагу до динамічних змін, ритмічних акцентів та особливостей фразування.

В основі інтонування у старовинній музиці перебуває мотивна структура, де кожен мотив є логічним фрагментом мелодії, що повторюється і розвивається в межах твору. Правильне розуміння мотивів допомагає досягти виразного інтонування та ясності фразування.

Артикуляція в старовинній музиці має особливе значення, адже саме через чітке розділення звуків, акцентування та зміну штрихів досягається виразність твору. Важливими прийомами артикуляції є легато, стакато, маркато, а також

акценти на ключових нотах мелодії.

Орнаментика (трелі, форшлагги, морденти тощо) є одним із важливих виразних засобів барокової музики. В епоху бароко звукоутворення передбачало «речитативну» манеру співу, коли звуки створюються з акцентом на слова і зміст тексту. Це вимагає уваги до правильного дихання та артикуляційної виразності у передачі емоційного настрою твору. Стилiстично вiдповiдне виконання передбачає збереження автентичностi тембру, динамiки, орнаментики та фразування, характерних для барокового стилю.

Вправи для формування артикуляційно-інтонаційної виразності у старовинній музиці

– Вправи на інтонування: слід обрати короткий мотив з твору (2-4 такти) і виконати його в різних динамічних градаціях (поступово нарощуючи або знижуючи гучність).

– Артикуляційні вправи: *легато та стакато* – спів мотивів з акцентом на різні штрихи, практикування різних артикуляційних прийомів на кожному мотиві, змінюючи штрихи відповідно до стилю бароко; *маркато та акценти* – виконання фрази з чіткими акцентами на сильних долях.

– Вправи на орнаментику: виконання основних орнаментів у бароко (трелі, форшлагги, морденти) спочатку повільно, а потім поступово збільшуючи темп, зосереджуючись на чіткості виконання.

– Вправи на ритмічну точність та координацію: виконання фраз під метроном, акцентуючи на сильних долях такту; практикування синкоп та пунктирних ритмів, характерних для барокової музики.

Перелік різножанрових творів старовинної музики для опрацювання артикуляційно-інтонаційної виразності:

Йоганн Себастьян Бах – «Арія на струні соль», «Ave Maria».

Георг Фрідріх Гендель – арії з опери «Юлій Цезар», кантата «Agrippina».

Антоніо Вівальді – арії з «Глорії», «Stabat Mater».

Клаудіо Монтеверді – мотети з «Selva morale e spirituale».

Дмитро Бортнянський – хорові концерти.

Тема 7. Формування музично-виконавських навичок диригування у розмірі 2/4 та 4/4

У розмірі 2/4 перша доля є сильною, а друга – слабкою, що створює просту та ритмічно чітку структуру. У розмірі 4/4 перша доля є основною сильною, а третя доля є відносно сильною, друга і четверта є слабкими долями. Це чергування допомагає формувати стійкий ритмічний малюнок, особливо під час тактування хорових творів.

При диригуванні у розмірі 2/4 перша доля виконується рухом руки вниз, а друга – вбік або вгору, тоді як у розмірі 4/4 – перша доля спрямована вниз, друга – вліво, третя – вправо, а четверта – вгору. Ця схема допомагає зберегти ритмічну стійкість та точність під час диригування.

Ауфтакт є підготовчим жестом, який задає вступ до першої долі такту. У розмірах 2/4 і 4/4 техніка ауфтакту повинна забезпечувати плавний перехід до першої долі та зберігати ритмічну пульсацію твору.

На початковому етапі диригентського навчання права рука використовується для тактування та ритмічного контролю, тоді як ліва рука підтримує виразність жестів, акцентує динаміку та артикуляцію.

Виконання творів у розмірах 2/4, 3/4 та 4/4 вимагає адаптації диригентської техніки до різних ритмічних пульсацій і стилістичних особливостей творів різних жанрів та епох, що сприяє розвитку інтерпретаційних навичок.

Вправи для розвитку музично-виконавських навичок у розмірах 2/4 та 4/4:

– Вправи на тактування: виконання основних схем диригування у розмірах 2/4 і 4/4 перед дзеркалом, звертаючи увагу на точність напрямку кожного руху та чергування сильних і слабких долей.

– Музично-рухові вправи: виконання плавних рухів рук у розмірах 2/4 і 4/4 без музики, зосереджуючись на вільності та пластичності рухів із поступовим доданням вправ із ритмічною пульсацією для покращення координації рухів рук.

– Вправи на ауфтакт: практикування ауфтакту на різні метричні долі в розмірах 2/4 і 4/4, змінюючи темп і амплітуду рухів.

– Вправи на розмежування функцій рук: практикування з одночасним використанням правої та лівої рук – права рука тактує ритм, а ліва акцентує динаміку або змінює штрихи залежно від характеру музики.

Рекомендовані твори для опрацювання диригентських навичок

Микола Лисенко – «Заспіваймо пісню веселеньку», «Пастушок».

Кирило Стеценко – «Святий Боже».

Леонід Дичко – «Молитва за Україну».

Йоганн Себастьян Бах – нескладні хори з кантат, які мають чіткий ритм у 2/4 та 4/4.

Антоніо Вівальді – арії з ораторій та кантат, адаптовані для хору.

Тема 8. Формування навичок виразного виконання на матеріалі творів українських композиторів

Українська музика вирізняється багатством образів, що передають національні традиції, природу, історичні події та культурні символи. Музична мова базується на характерних мелодійних зворотах, національних ритмах та особливих гармонічних рішеннях, що створюють яскравий художній образ творів.

Опрацювання музичного тексту включає кілька етапів: знайомство з нотним текстом, аналіз його структури, мотивного розвитку, динамічних та артикуляційних позначень, визначення основних художніх ідей твору. Такий підхід дозволяє побудувати чіткий план інтерпретації та дотримуватися послідовності у роботі над твором.

Пошук відповідного звуковидобування передбачає вибір способу подачі звуку, який відображає художній образ твору. Це, зокрема, робота над силою звуку, тембром, динамікою і виразністю, що сприяє створенню емоційного ефекту. Виразне фразування досягається через уважне ставлення до акцентів, ритмічних пауз, динамічних змін та логічних зв'язків між музичними фразами. Звуковий баланс вимагає збереження рівноваги між різними голосами та

компонентами музичного твору.

Художня інтерпретація твору включає не лише технічне виконання, але й особистий внесок виконавця, його емоційний відгук та бачення образу. Це вимагає створення особливого емоційного контакту з твором, щоб передати його сенс слухачам.

Вправи для розвитку виразного виконання творів українських композиторів

– Вправи на інтерпретацію: виконання вправ з акцентом на фразування – підкреслення початку та завершення фраз, зміна динаміки.

– Вправи на розвиток звуковидобування: виконання із фокусуванням на тембрі та динаміці, вибираючи різні відтінки звуку для передачі емоційного образу.

– Вправи на звуковий баланс: спів окремих партій в ансамблевих творах, фокусуючись на рівновазі між власним звуком та звуком інших виконавців.

– Вправи на вокалізацію: виконання вокальних вправ з акцентом на плавності переходів між нотами, чіткості артикуляції та дотримання тембрової єдності.

– Вправи на емоційну взаємодію з музикою: практикування у створенні особистих емоційних асоціацій з музичним твором, щоб зробити інтерпретацію більш щирою та переконливою.

4. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ (ІНТЗ)

У вивченні дисципліни передбачено два індивідуальних творчих завдання, на кожне з яких відводиться по 10 годин самостійної роботи (усього 20 годин).

Це:

1. Художньо-виконавська презентація хорового твору (3 семестр) за вибором студента:

Я. Степовий «Зима і весна»;

М. Леонтович «Щедрик»;

П. Захаров «Зимова пастораль».

2. Художньо-виконавська презентація вокального твору (4 семестр) за вибором студента:

К. Стеценко «Вечірня пісня»;

Л. Ревуцький. «Колискова»;

Українська народна пісня «Вийди, вийди, сонечко».

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Індивідуальні (практичні) завдання	0	Завдання не виконано
	1-3	Здобувач виконує програму не в повному обсязі. Недостатньо розуміє зміст використаної у практичних завданнях музичної термінології. Не повно і не самостійно вибудовує драматургію музичного твору. Створення художньої інтерпретації музичного потребує постійної корекції. У складанні виконавської концепції твору та виконанні допускає помилки. Недостатньо демонструє техніку та виразність у виконанні.
	4-7	Здобувач виконує програму в повному обсязі, але з незначними недоліками. У достатньому обсязі розуміє музичні терміни та завдання практичної роботи. Уміє вибудовувати драматургію музичного твору, але за допомогою викладача. Здатний аналізувати основні елементи музичної мови твору та скласти його інтерпретаційний план, але з певними недоліками. Допускає незначні неточності виконання у процесі втілення художнього образу твору. У демонстрації техніки іноді не вистачає вільності.
	8-11	Здобувач виконує програму у повному обсязі. Розуміє і оперує музичною термінологією. Самостійно та аргументовано вибудовує драматургію музичного твору та складає його інтерпретаційну концепцію. Досконало втілює художній образ твору у процесі його виконавської презентації. Демонструє вільне володіння технікою та виразність у виконанні.

Самостійна робота	0	Завдання не виконано
	1-3	Здобувач частково опрацьовує нотний текст. Недостатньо володіє механізмами самостійного визначення драматургії музичного твору. У створенні художньої інтерпретації потребує сторонньої допомоги. Демонструє не завжди доцільне застосування художніх та технічних прийомів виконавської діяльності. Припускає окремих помилок у виконавській презентації. Частково контролює і не завжди аналізує власне виконання.
	4-7	Здобувач опрацьовує нотний текст у повному обсязі, але з незначними помилками. Володіє механізмами самостійного визначення драматургії музичного твору, але повільно і не в повному обсязі. Достатньо обізнаний у художньо-інтерпретаційної діяльності. Демонструє впевнене застосування технічних та художніх виконавських прийомів. Контролює, але не завжди повно аналізує власне виконання.
	8-11	Здобувач опрацьовує нотний текст без помилок і в повному обсязі. Володіє механізмами самостійного створення індивідуально-художньої інтерпретації музичного твору у повному обсязі. Всебічно обізнаний у художньо-інтерпретаційної діяльності. Демонструє впевнене застосування технічних та художніх прийомів у практичних ситуаціях виконавської презентації. Контролює і аналізує власне виконання.
Індивідуальне навчально-творче завдання: (художньо-виконавська презентація хорового твору за вибором)	0	Завдання не виконано
	1-6	Здобувач презентує хоровий твір напам'ять, але припускається незначних текстових і виконавських помилок. Здатний створювати інтерпретацію музичного твору, але не завжди глибоко розкриває загальний зміст, характер та художній образ у виконавській презентації. У технічному відношенні визначаються деякі недоліки.

	7-10	Здобувач презентує хоровий твір напам'ять, демонструючи текстову і виконавську точність. Художньо-виконавська презентація переконлива, емоційна, відповідає образному змісту і характеру твору. Демонструє технічно-виконавську спроможність.
Індивідуальне навчально-творче завдання: (художньо-виконавська презентація вокального твору за вибором)	0	Завдання не виконано
	1-6	Здобувач презентує вокальний твір напам'ять, але припускається незначних текстових і виконавських помилок. Здатний створювати інтерпретацію музичного твору, але не завжди глибоко розкриває загальний зміст, характер та художній образ у виконавській презентації. У технічному відношенні визначаються деякі недоліки.
	7-10	Здобувач презентує вокальний твір напам'ять, демонструючи текстову і виконавську точність. Художньо-виконавська презентація переконлива, емоційна, відповідає образному змісту і характеру твору. Демонструє технічно-виконавську спроможність.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен) – 4 семестр

Для навчальної дисципліни «Музично-виконавський практикум» за навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач вищої освіти може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше як 40.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

бали	Критерії
0	Здобувач виконує програму з вокально-технічними та художньо-інтерпретаційними недоліками.
1–5	Музичні твори виконуються невпевнено, з вокально-технічними художньо-інтерпретаційними недоліками, що не відповідають художньо-образному змісту, жанрово-стильовій інтерпретації; художньо-образний зміст творів розкрито

	частково.
6–15	Виконання програми загалом грамотне, але не достатньо переконливе у донесенні художньо-образного сенсу та стильовій відповідності; недостатня відповідність композиторського задуму у виконуваних творах.
16–20	Здобувач демонструє художньо-емоційне донесення музичних творів; звукове різноманіття, виразне фразування, виконавсько-технічну спроможність, жанрову та стильову відповідність у виконуваних творах.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач вищої освіти має ґрунтовні знання про особливості диригентського та вокального виконавства: будову виконавського апарату, координацію виконавських рухів у процесі виконання твору, основні технічні прийоми. Здобувач відмінно застосовує основні технічні прийоми диригентського та вокального виконавства. Розуміє та доцільно використовує базову термінологію диригентського та вокального апарату. Знає та впевнено розробляє змістовно-аналітичний аналіз твору та створює індивідуальну художню інтерпретацію задля розкриття його змісту. Досконало втілює художній образ твору у процесі його виконавської презентації. Здобувач опрацьовує нотний текст у повному обсязі. Демонструє вільне володіння технікою та виразністю у виконанні. Контролює і аналізує власне виконання.
Добре (82-89 В)	Здобувач має достатні знання про особливості диригентського та вокального виконавства: будову виконавського апарату, координацію виконавських рухів у процесі виконання твору, основні технічні прийоми виконавства. Розуміє базову термінологію понятійно-категоріального апарату диригентської та вокальної виконавської діяльності. Достатньо обізнаний в алгоритмі складання змістовно-аналітичного аналізу творів та відтворення його драматургії, але не завжди аргументує свою позицію. Самостійно, але невпевнено

	створює індивідуальну художню інтерпретацію твору. Демонструє впевнене застосування технічних та художніх виконавських прийомів. Опрацьовує нотний текст у повному обсязі, але з незначними помилками. Контролює і аналізує власне виконання.
Добре (74-81 C)	Здобувач вищої освіти має достатні знання про: особливості диригентського та вокального виконавства, будову виконавського апарату, координацію виконавських рухів у процесі виконання твору. У виборі основних технічних прийомів виникають певні труднощі. Розуміє базову термінологію понятійно-категоріального апарату диригентської та вокальної діяльності, але не завжди її використовує. Достатньо обізнаний щодо алгоритму складання змістовно-аналітичного аналізу творів. Драматургію музичного твору визначає невпевнено та не в повному обсязі володіє механізмами самостійного створення його індивідуальної художньої інтерпретації. Втілення художнього змісту музичного образу у процесі диригентського та вокального виконавства не завжди вдало. У виборі технічних та художньо-виконавських прийомів допускає недоліки. Здобувач опрацьовує нотний текст не в повному обсязі і з незначними помилками. Контролює, але невпевнено аналізує власне виконання.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач вищої освіти має у недостатньому обсязі знання про особливості диригентського та вокального виконавства і не завжди контролює координацію рухів у процесі виконання твору. Фрагментарно розуміє базову термінологію диригентського та вокального мистецтва та не завжди вірно використовує її понятійно-категоріальний апарат. Частково володіє механізмами самостійного визначення драматургії музичного твору. Здобувач не виявляє творчого підходу щодо вибудовування художнього змісту музичного твору. У створенні художньої інтерпретації потребує сторонньої допомоги. Припускається окремих помилок у виконавській презентації. Здобувач не володіє у недостатньому обсязі основними прийомами техніки диригентського та вокального виконавства.

	Здобувач має утруднення в опрацюванні нотного тексту. Частково контролює і не завжди аналізує власне виконання.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач вищої освіти частково обізнаний про особливості диригентської та вокальної виконавської презентації. Не розуміє виконавські рухи і має поверхове уявлення про основні технічні прийоми. Недостатньо розуміє і використовує музичну термінологію. Не спроможний до змістовно-аналітичного аналізу твору та відтворення його драматургії. Здобувач припускається значних помилок у застосуванні основних прийомів техніки диригентської та вокальної виконавської презентації. Створення художньої інтерпретації музичного твору потребує постійної корекції. Здобувач не впевнено розуміє виконавські завдання і невдало втілює художній зміст музичного твору у процесі диригентської та вокальної виконавської презентації. Здобувач опрацьовує нотний текст не у повному обсязі зі значними помилками у прочитанні. Не аналізує власне виконання.
Незадовільно (35-59 FX)	Зміст навчальної дисципліни опанований не в повному обсязі. Здобувач вищої освіти не має цілісного усвідомлення про особливості диригентського та інструментального виконавства. Не розуміє базову термінологію диригентського та інструментального мистецтва. Нелогічно виявляє сутність і художній зміст музичного твору. Не вміє самостійно створювати індивідуальну художню інтерпретацію музичного твору. Не володіє технічними прийомами виконавства. Невідповідно втілює художній зміст музичного образу у процесі диригентської та вокальної виконавської презентації. Не контролює та не аналізує власне виконання. Здобувач допускається до повторного складання екзамену.

Розподіл балів, які отримують студенти за результатами поточного і підсумкового контролю (екзамен) 4 семестр

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота)			ІНТЗ	Підсумковий контроль (екзамен)	Разом
Теми	Бали		0-10	0-20	0-100
Змістовий модуль 2					
Тема 1	0-9	0-70			
Тема 2	0-9				
Тема 3	0-8				
Тема 4	0-9				
Тема 5	0-8				
Тема 6	0-9				
Тема 7	0-9				
Тема 8	0-9				
Всього:		0-70			

Шкала оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка а ECTS	Оцінка за національною шкалою
		Залік
90–100	A	зараховано
82–89	B	зараховано
74–81	C	зараховано
64–73	D	зараховано
60–63	E	зараховано
35–59	FX	незараховано
0–34	F	незараховано

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Дубовий З.С. Формування самостійності майбутнього вчителя музики у системі дистанційного навчання: навч.-метод. посіб. Кривий Ріг: Вектор, 2019. 120 с.
2. Стасько Г. Є. Основи технології звукоутворення у сучасній практиці виховання голосу: науково-методичний посібник, 2020. 160 с.
3. Прокулевич. О. Основи хорового диригування: навчальний посібник. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2019. 140 с.
4. Фоменко А.Б., Коробка В.І., Крутько Н.В., Курсон В.М. Постановка голосу: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів і вчителів музики шкіл різного типу. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 113 с.
5. Шумська Л.Ю. Хорове диригування : навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 105 с.

Допоміжна література

1. Ашихміна Н.В. Деякі методичні аспекти розвитку емоційності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі виконавської діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: Реалії та перспективи.* 2019. №72. Т.1. С. 36-41.
2. Ашихміна Н. В. Сутність міжособистісної творчої взаємодії на заняттях із диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2020. Вип. 186. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2020. С. 73-77
3. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г. Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. 2022. №200. С. 87-92.
4. Кьон Н.Г. Пропедевтика типових помилок як метод навчання співу студентів педагогічних університетів. *Scientific Research Priorities: Theoretical and Practical Value.* 2018. Vol. 2. P. 90-92.
5. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки.* 2021. Вип. 197. С. 143-149.
6. Осадча Т.В. Шляхи формування вольових якостей майбутніх учителів-хормейстерів у процесі фахової підготовки. *Інноваційна педагогіка.* 2020. Вип. 23. Т2. С. 70-75.

7. Тимакова Ю.С. Проблематика різновидів сценічного хвилювання. *Культура, освіта, творчість: світові технології, авторські ідеї, традиції і новаторство: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, 2020. С. 326-330.

8. Тимакова Ю. С. Стан сценічного хвилювання студентів-співаків у процесі виконання навчального репертуару та його причини. *Наукові записки Ніжинського Державного університету імені М. Гоголя. Серія Психолого-педагогічні науки*. 2020. №1. С. 79-85.

9. Тимакова Ю. С., Кьон В. В. Проблема сценічного хвилювання у підготовці студентів педагогічних університетів до виконавської діяльності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. Вип. 3 (128). С. 40-47.

10. Тимакова Ю. С. Сценічне хвилювання як деструктивний стан студентів-співаків у процесі сценічної діяльності. *Освітньо-мистецький простір України: історія та сучасність: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Ніжин, 2018. С. 42-45.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL : <http://www.mon.gov.ua>
2. Бібліотека національної музичної академії України: офіційний сайт. URL: <https://lib.knmau.com.ua/>
3. Бібліотека Одеської національної музичної академії: офіційний сайт. URL: <https://odma.edu.ua/biblioteka/>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Музичні сезони: <https://musicseasons.org/debyussi-syuita-dlya-forte-piano/>